

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
З САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ЗРУБІЖНИХ КРАЇН**

галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”

для студентів 1 курсу денних факультетів

**Харків
2013**

Навчально-методичний посібник з самостійної роботи студентів з історії держави і права зарубіжних країн (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) для студентів 1 курсу денних факультетів / уклад. О. В. Криворучко. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 28 с.

Укладач: О. В. Криворучко

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 1 від 15.01.2013 р.)*

Теми індивідуальних робіт з історії держави і права зарубіжних країн

П л а н

1. Державний лад давньогрецьких держав Спарти і Афіні.
2. Феодальна держава і право в країнах Азії та Африки.
3. Еволюція конституційної монархії в Англії до початку першої світової війни.
4. Революція 18 березня 1871 р. у Франції. Державний лад Паризької комуни та її соціально-економічні заходи.
5. Утворення республіки Індії. Конституція Індії 1949 р.
6. Демократичні революції 1989-1990 рр. в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Утворення незалежних держав.

Тема № 1. Державний лад давньогрецьких держав Спарти і Афіні

П л а н

1. Державний лад Спарти.
2. Державний лад Афіні.

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання теми, треба звернути увагу на особливості утворення стародавньої Спарти, а також отримати уявлення про специфіку її господарського життя та правового становища різних груп населення. Обов'язково слід з'ясувати риси, які були притаманні державному ладу Спарти. Наприкінці важливо визначити причини кризи політичної системи Спарти та отримати уявлення про її право, особливо закону Лікурга.

Висвітлюючи друге питання, перш за все, треба розглянути процес утворення Афінської держави, зокрема реформи Тезея, синойкізм. Важливо усвідомити роль реформи Солона, та її логічне продовження Клісфеном. Головну увагу приділіть державному ладу Афінської демократичної республіки, державним посадам та порядку їх заміщення, організації армії та судової влади. Слід з'ясувати причини занепаду афінської демократії. Також потрібно усвідомити правове становище різних груп населення Афін. Доцільно ознайомитися з джерелами (закони Драконта і Солона) та особливостями афінського права.

Список літератури

Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія / за ред. В.Д.Гончаренко. – К.: Ін Юре, 2002. – 716 с.

Андреев Ю.В. Архаическая Спарта. Искусство и политика. СПб., 2008.

Андреев Ю.В. Мужские союзы в дорийских городах-государствах (Спарта и Крит). СПб.: Алетей, 2004.

Античная Греция: Проблемы развития полиса / Е.С.Голубцова [и др.]. – М.: Наука. – Т. 1: Становление и развитие полиса. – 1983. – 424 с.

Античная Греция: Проблемы развития полиса / Е.С.Голубцова [и др.]. – М.: Наука. – Т. 2: Кризис полиса. – 1983. – 384 с.

Голованов С.О. Кризові процеси в Афінському полісі наприкінці V ст. до н.е. // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2009 р. №4(51). – 2009. – С. 92-97.

Зайков А.В. Спартанские ксенеласии // Античная древность и средние века. – Екатеринбург: Урал. гос. ун-т: Волот, 1999. – Вып. 30. – С. 6–25.

Зайков А.В. Роль чужаков в Спартанской политике: случай с Тисаменом Элидским // История: электронный научно-образовательный журнал. – 2012. – Вып. 8(16): Древние общества: междисциплинарные исследования (Электронный ресурс. – Доступ для зарегистрированных пользователей).

Ковальчук В.Б. Афинська демократія та права людини / В. Б. Ковальчук // Наукові записки. Серія "Право". Вип. 2. Ч. 1. – Острог: Б. и., 2001. – С. 26–30.

Кудрявцева Т. В. Народный суд в демократических Афинах / Т.В.Кудрявцева. – СПб.: Алетейя, 2008. – 464 с.

Кузнецов С. А. "Понтийская экспедиция" Перикла – этап реализации морской политики Афин / С. А. Кузнецов // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. Том 3. – О.: Юрид. л-ра, 2004. – С. 168–182.

Курбатов А.А. Судопроизводство в архаических Афинах / А. А. Курбатов // Государство и право. – 1993. – 6. – С. 119-128.

Печатнова Л.Г. История Спарты (период архаики и классики). Издательства: Гуманитарная Академия. 2002. – 510 с.

Секунда Н. Армия Спарты. — М.: АСТ, Астрель, 2004.

Сергеев В.С. История Древней Греции. СПб, издательство «Полигон», 2002, 702 стр.

Строгецкий В.М. Афины и Спарта. Борьба за гегемонию в Греции в V в. до н. э. (478–431 гг.) / Отв. ред. М.М.Холод. — СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2008. – 291 с.

Суриков И.Е. Глава III. Писистрат: парадокс «кроткого тирана» // Античная Греция: политики в контексте эпохи: архаика и ранняя классика. – М.: Наука, 2005. – С. 212–271. – 351 с.

Суриков И.Е. Законодательство Драконта в Афинах и его исторический контекст // Древнее право. IVS ANTIQVVM. № 2 (7). 2000. – М.: Спарк, 2002. – С. 8–18.

Трикоз Е.Н. Становление системы источников права в Древних Афинах / Е. Н. Трикоз // Известия Высших учебных заведений. Правоведение. – 2007. – 4. – С. 196-207.

Туманс Х. Рождение Афины. Афинский путь к демократии: от Гомера до Перикла (VIII-V вв. до н. э.). – СПб.: Гуманитарная Академия, 2002.

Шишова И.А. Раннее законодательство и становление рабства в античной Греции / И. А. Шишова; отв. ред.–сост. А. А. Нейхардт. – Л.: Наука, 1991. – 224 с.

Контрольні запитання

1. У чому полягала своєрідність утворення держави у Спарті.
2. Зазначте риси, притаманні так званому “лікурговому ладу”.
3. Назвіть головні державні органи і посади Спарти та їх компетенцію.
4. Наведіть складові суспільного ладу (стани та класи) Спарти та їх правове становище.
5. Сутність реформ Тезея (синойкізм та поділ населення).
6. Реформування Солоном державного та суспільного ладу.
7. Реформи Клісфена та їх значення.

Тестові завдання для самоперевірки

1. Спарта була утворена шляхом:
 - А) Добровільного об'єднання племен.
 - Б) Об'єднання з Римом.
 - В) Підкоренням одних племен іншими.
 - Г) Відокремленням від Афін.
2. Законом Лікурга притаманні риси:
 - А) усна форма, пережитки родового ладу.
 - Б) усна форма, посилений захист приватної власності.
 - В) письмова форма, кодифікований характер.
 - Г) письмова форма, захист земельної власності.
3. Суспільний лад Спарті складали:
 - А) Вільні люди.
 - Б) Евпатриди, геомори, деміурги, метеки та раби.
 - В) Патриції та плебеї.
 - Г) Гомеї (спартіати), вільні негромадяни та ілоти.

4. Державні органи і посади Спарти становили:

- А) Архонти, ареопаг, Рада чотирьохсот.
- Б) Коміції, Сенат, жрецькі колегії.
- В) Апела, герусія, 2 царі, ефори.
- Г) Царі, Рада п'ятисот.

5. Афіни були утворені шляхом:

- А) Добровільного об'єднання племен.
- Б) Об'єднання з Римом.
- В) Підкоренням одних племен іншими.
- Г) Відокремленням від Спарти.

6. За законами Драконта відповідальність несли:

- А) Люди, звірі, речі.
- Б) Фізичні і юридичні особи.
- В) Вільні і раби.
- Г) Тільки чоловіки.

7. Суспільний лад Афін складала:

- А) Вільні люди.
- Б) Евпатриди, геомори, деміурги, метеки та раби.
- В) Патриції та плебеї.
- Г) Гомеї (спартіати), вільні негромадяни та ілоти.

8. Державні органи і посади Афін за реформами Солона становили:

- А) Архонти, ареопаг, Рада чотирьохсот.
- Б) Коміції, Сенат, жрецькі колегії.
- В) Апела, герусія, 2 царі, ефори.
- Г) Царі, Рада п'ятисот.

Тема № 2. Феодална держава і право в країнах Азії та Африки

План

1. Утворення феодалних держав у країнах Азії та Африки, спільні риси та відмінності.
2. Суспільно-економічний лад феодалних країн Азії та Африки: загальні риси; особливості, притаманні Індії, Китаю, Японії, Арабському халіфату, країнам Африки.
3. Загальне і особливе у побудові державного ладу та принципах управління в феодалних країнах Азії та Африки.
4. Основні риси права цих країн.

Методичні вказівки

Вивчення теми слід починати з розгляду головних шляхів і особливостей формування феодалної держави у країнах Азії та Африки, зокрема відмінностей Індії й Китаю від Японії, Арабського халіфату та країнам Африки (Гана, Малі, Сонгай, міста-держави Хауса, Канем-Борну).

При розгляді другого питання зверніть увагу як багатокладний характер економіки країн Азії та Африки, домінування державної власності на землю та релігійні обмеження, а також іноземні завоювання вплинули на соціальний устрій цих держав. Простежте чітку різницю у соціальному та майновому становищі феодалів та залежних верств населення.

Третє питання теми потребує чіткого усвідомлення студентом системи і принципів побудови феодалної державної влади й особливостей державного апарату в кожній з означених країн, а також зміну і розвиток державного устрою в цих країнах в окремі періоди, причини таких змін.

Опрацьовуючи останнє питання треба з'ясувати джерела права кожного періоду розвитку феодалних держав Азії та Африки, простежити вплив релігії й релігійних джерел на засоби захисту державного ладу, закріплення, регламентування й

охорону соціального розширення суспільства та привілеїв панівних прошарків населення. Крім того, важливо усвідомити головні риси, притаманні кримінальному праву, окремим інститутам цивільного права (праву власності, зобов'язальному та шлюбно-сімейному праву), судовому процесу Індії, Китаю, Японії, Арабського халіфату, середньовічних держав Африки (Гана, Малі, Сонгай, міста-держави Хауса).

Список літератури

Свод законов «Тайхорё» / Вступ. ст., пер. с древнеяп. и коммент. К.А.Попова. М., 1985-1989. Т. 1-3).

Рабовладельческое и феодальное государство и право стран Азии и Африки: Учеб. пособие / под ред.: А.И. Рогожин, Н.Н.Страхов. – Х.: Вища шк., 1981. – 216 с.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. – 2-ге вид., перероб. та доп. - К.: Ін Юре, 2003. – 584 с.

Большаков О.Г. История Халифа. В 4 т. – М.: Издательство Восточная литература, 1993-2010.

Большаков О.Г. История Халифата. СПб.: «Гуманистика», 2006. – 600 с.

Большаков О.Г. Средневековый город Ближнего Востока VII-середина XIII в. Социально-экономические отношения. Второе испр. и доп. изд. М., 2001. – 344 с.

Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайского государства. М.: Наука, 1983. – 327 с.

Волков С.В. Служилые слои на традиционном Дальнем Востоке. М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1999. – 312 с.

Воробьев В.М. Японский кодекс «Тайхо Ёро рё» (VIII в.) и право раннего средневековья. М., Наука, 1990. – 384 с.

Воробьев М.В. Японский кодекс «Тайхо Ёро рё» (VIII в.) и право раннего средневековья. – М.: Наука, 1990. – 384 с.

Гаскойн Б. Великие моголы. – М.: Центрполиграф, 2003.
Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые сис-

темы современности. – М.: Международные отношения, 2009. – 456 с.

История Востока: в 6 т. Т. 2: Восток в средние века / Отв. ред. Л.Б.Алаев, К.З.Ашрафян. 5-е изд. М.: «Восточная литература», 2009. – 716 с.

Крашенинникова Н.А. Индусское право: история и современность. – М.: Изд-во Моск. ун-та. – 1982. – 192 с.

Крашенинникова Н.А. Правовая культура современной Индии: инновационные и традиционные черты / Н.А. Крашенинникова. – М.: Норма: Инфра·М, 2011. – 304 с.

Крымский А.Е. История мусульманства. – М., 2003.

Кудрявцев М.К. Кастовая система в Индии. – М.: Наука. Изд. фирма «Восточная литература», 1992. – 264 с.

Кычанов Е. И. Основы средневекового китайского права (VII-XIII вв). – М., 1986.

Леже Р. Великие правовые системы современности. – М.: Волтерс Клувер, 2011. – 456 с.

Любський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. Навчальний посібник. – К., 1997.

Массэ А. Ислам. Очерк истории. – М., 1982.

Мещеряков А.Н., Грачёв М.В. История древней Японии: Учебное пособие для вузов. – М.: Наталис, 2010. – 544 с.

Мюллер А. История ислама. – М.: АСТ, 2004.

Попов К.А. Законодательные акты средневековой Японии. – М.: Наука, 1984.

Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. – Київ: «Аквілон-Прес», 1997. – 256 с.

Супатаев М.А. Мусульманское право и его роль в правовых системах стран Тропической Африки. – Мусульманское право (структура и основные институты). М., 1984.

Супатаев М.А. Обычное право в странах Восточной Африки. М., 1984.

Суровень Д.А. Возникновение и развитие брачно-семейных отношений и их правовое регулирование в древней Японии. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing, 2012. – 176 с.

Суровень Д.А. Возникновение права и источники права древней Японии // Проблемы курса истории государства и права. – Екатеринбург: Изд-во УрГЮА, 2004. – С.198-226.

Суровень Д.А. История древней Японии. – Изд-во Уральского ун-та. – 2010.

Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. – М.: Наука, 1986.

Филиппов А.В. «Стостатейные установления Токугава» 1616 г. и «Кодекс из 100 статей» 1742 г. / СПб. гос. ун-т. – СПб., 1998.

Фильштинский И.М. Халифат под властью династии Омейядов. – М., 2005.

Хайдарова М.С. Основные направления и школы мусульманского права. – Мусульманское право (структура и основные институты). – М., 1984.

Хайдарова М.С. Формирование и развитие мусульманского права в Арабском халифате в VII-XIII вв. – Историко-правовые исследования: проблемы и перспективы. – М., 1982.

Чиркан В.Е. Мусульманская концепция права. – Мусульманское право (структура и основные институты). – М., 1984.

Контрольні запитання

1. Назвіть головні шляхи формування феодальної держави в країнах Азії та Африки.

2. В якій країні релігія найбільше вплинула на формування і зміст феодальної держави і права, наведіть декілька доказів.

3. Назвіть риси притаманні соціальному устрою усіх розглянутих феодальних держав Азії та Африки.

4. Назвіть особливості державного ладу феодального Китаю.

5. В яких феодальних державах Азії та Африки існували відомства управління, які саме?

6. В чому полягали відмінності державного ладу імперії Великих Моголів від Делійського султанату.

7. Назвіть риси притаманні сегунату як формі правління Японією.

8. Назвіть кілька джерел права феодальної Японії.

Тестові завдання для самоперевірки

1. Гана – найбільша рання держава на території:
 - А) Єгипту.
 - Б) Судану.
 - В) Індії.
 - Г) Китаю.
2. Для феодальної Індії типово:
 - А) посилений розвиток приватної власності на землю;
 - Б) родові стосунки та конфуціанство;
 - В) поєднання кастового ладу з соціальною рівністю;
 - Г) тривале збереження общини й відсутність кріпацтва.
3. Найрозвиненіший спадковий бюрократичний апарат існував у:
 - А) феодальному Китаї;
 - Б) Арабському халіфаті;
 - В) Гані;
 - Г) Малі.
4. Система мансабдарства була створена в:
 - А) Китаї.
 - Б) Делійському султанаті.
 - В) Імперії Моголів.
 - Г) Японії.
5. Теократична монархія існувала в:
 - А) Японії після перевороту Тайка.
 - Б) Японії за часів сегунату Токугави.
 - В) Індії періоду правління Аурангзеба.
 - Г) Арабському халіфаті.
6. Іспанія, Єгипет, Сирія тощо були провінціями:
 - А) Гани.
 - Б) Індії.

- В) Індії періоду правління Акбара.
- Г) Арабського халіфату.

7. Гана, Малі, Сонгай, Канем-Борну відрізнялися:

- А) слабкою централізацією, відсутністю міцної економічної єдності, існуванням за рахунок сили.
- Б) посиленою централізацією та розвитком державної й приватної власності на землю.
- В) великим розвитком ремісництва та торгівлі.
- Г) великим впливом буддизму на кастовий устрій, поєднанням рабовласництва і кріпацтва.

8. Джерелами права феодальної Японії були:

- А) Коран та Артхашастра.
- Б) зводи законів династій Вей та Тан.
- В) звичаєве право.
- Г) зводи законів «Тайхоре», «Уложення періоду дзеей».

Тема № 3. Еволюція конституційної монархії в Англії до початку першої світової війни

План

1. Формування буржуазної конституційної монархії в Англії.
2. Створення кабінету та посади прем'єр-міністра, зростання їхньої ролі у XVIII ст.
3. Подальше зростання значення парламенту та влади прем'єра і кабінету протягом XIX ст.

Методичні вказівки

Для засвоєння першого питання теми належить з'ясувати значення «славної революції» для обмеження влади англійського короля та створення буржуазної конституційної

монархії. Особливу увагу слід приділити законодавству (Біль про права 1689 р. та Акт про престолонаступництво 1701 р.).

При вивченні другого питання треба дослідити перетворення найближчих радників короля на «відповідальний» уряд – кабінет та появу посади прем'єр-міністра, а також простежити головні прецеденти, які посилювали роль і вплив прем'єра й кабінету упродовж XVIII ст.

При розкритті третього питання доцільно простежити подальше зростання повноважень прем'єра з очолюванням їм кабінетом за рахунок прерогатив короля і, особливо, парламенту, а також появу та значення так званого «делегованого законодавства».

Список літератури

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003. – 584 с.

История государства и права зарубежных стран: учебник / К.И.Батыр, И.А.Исаев, Г.С.Кнопов [и др.]; под ред. К.И.Батыра. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2011. – 576 с.

Бромхед П. Эволюция британской конституции. – М.: ЮЛ, 1978.

История буржуазного конституционализма. XIX век. – М., 1986.

Конституционное право зарубежных стран. Учебник для ВУЗов. под ред. Баглая М.В., Лейбо Ю.И., Энтина Л.М. – М., 2000.

Левина М.И. Парламентское право Великобритании XVII – начала XIX в. – М., 2000.

Романов А.К. Правовая система Англии. – М., 2000.

Шальнев А.А. Британия меж строк «неписанной» конституции. – М., 1982.

Шаповал В.Н. Британская конституция: политико-правовой анализ. – К.: Лыбидь. 1991. – 135 с.

Контрольні запитання

1. Назвіть причини формування конституційної монархії в Англії.
2. Розкрийте сутність перших законів, які обмежили владу короля на користь парламенту.
3. Які повноваження мав прем'єр-міністр та кабінет у XVIII ст.
4. Зазначте зміни у становищі прем'єра та кабінету упродовж XIX ст.
5. Поясніть сутність делегованого законодавства.

Тестові завдання для самоперевірки

1. Першим законом про обмеження влади короля після «славної революції» був:
 - А) Акт 1215 року.
 - Б) Habeas corpus Act.
 - В) Білль про права 1689 року.
 - Г) Акти 1705-1707 років.
2. Акт про престолонаслідування 1701 року передбачав:
 - А) повернення законодавчої влади королю.
 - Б) порядок спадкування престолу.
 - В) розмежування влади короля і парламенту.
 - Г) порядок спадкування престолу та уточнення повноважень короля та парламенту.
3. У XVIII ст. Кабінет почав виконувати функції:
 - А) короля.
 - Б) судові.
 - В) законодавчого органу.
 - Г) органу виконавчої влади.
4. Наприкінці XIX ст.:
 - А) суд почав контролювати парламент.

- Б) кабінет підпорядковувався королю.
- В) кабінет почав контролювати парламент.
- Г) парламент посилив контроль кабінету.

5. «Делеговане законодавство» кінця XIX ст. надає можливість видавати акти, які мають силу закону:

- А) прем'єру.
- Б) кабінету.
- В) королю.
- Г) парламенту.

Тема № 4. Революція 18 березня 1871 р. у Франції. Державний лад Паризької комуни та її соціально-економічні заходи

План

1. Причини, передумови та привід до революції 18 березня 1871 р. у Франції. Її характер.
2. Державний лад Паризької комуни: створення нових.
3. Соціально-економічні заходи Паризької комуни.

Методичні вказівки

Для засвоєння першого питання теми слід з'ясувати глибинні фактори, які знайшли своє відображення у соціально-економічних й політичних умовах тогочасної Франції та дії влади, які стали поштовхом до початку революції. Також визначте рушійні сили і завдання цієї революції, які і зумовили її характер.

При розкритті другого питання треба розкрити головні принципи розбудови нового державного ладу та розглянути хід створення державного апарату, зокрема: органів влади і управління, структуру і роль Національної гвардії, установи для забезпечення порядку та правосуддя.

Висвітлюючи третє питання, розгляньте соціальні й економічні заходи Комуни: їх соціальну спрямованість та доцільність, своєчасність та ефективність.

Список літератури

Молок А.И. Хрестоматия по истории Парижской коммуны. – М.: Высш. Школа, 1976.

Протоколы заседаний Парижской Коммуны. – М.: Изд-во АН СССР. – Т.І, 1959; Т.ІІ, 1960.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003. – 584 с.

История государства и права зарубежных стран: учебник / К.И. Батыр, И.А. Исаев, Г.С. Кнопов [и др.]; под ред. К.И. Батыра. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2011. – 576 с.

Государство и право Парижской коммуны / авт. кол. Ю. И. Авдеев [и др.]; отв. ред. А.Ф.Шебанов. – М.: Юрид. лит., 1971. – 296 с.

Бажанов А.Т. Органы юстиции Парижской коммуны. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1971.

Керженцев П.М. История Парижской коммуны 1871 г. – 2-е изд. – М.: Соцэкгиз, 1959. – 512 с.

Контрольні запитання

1. Розкажіть про політику Наполеона III, «уряду національної оборони» та уряду А.Тьєру напередодні революції 18 березня 1871 р. у Франції.

2. Опишіть систему влади Паризької комуни та її складові.

3. Назвіть заходи Паризької комуни у економічній та соціальній сферах та оцініть їх.

Тестові завдання для самоперевірки

1. Приводом до початку революції стало:
 - А) захоплення прусаками Парижу.
 - Б) створення «уряду національної оборони».
 - В) створення уряду А.Тьєра.
 - Г) спроба уряду А.Тьєра відібрати гармати у національної гвардії Парижа.

2. Головним програмним документом Комуни була:
 - А) Декларація незалежності.
 - Б) Декларація «До французького народу».
 - В) Декларація прав людини і громадянина.
 - Г) Білль про права.

3. Головним органом Паризької комуни був:
 - А) парламент.
 - Б) Паризька комуна.
 - В) Комітет громадського порятунку.
 - Г) виконавча комісія.

4. Паризька комуна:
 - А) не знала розподілу влад.
 - Б) мала тільки законодавчій та виконавчій органи влади.
 - В) мала тільки виконавчій та судовий органи.
 - Г) мала законодавчій, виконавчій та судовий органи.

5. Паризька комуна:
 - А) уклала з церквою конкордат.
 - Б) відокремила церкву від держави.
 - В) підтримувала церкву.
 - Г) спиралася на підтримку церкви.

Тема № 5. Утворення республіки Індії. Конституція Індії 1949 р.

План

1. Колоніальний статус Індії та маневри Великобританії між Першою і Другою світовими війнами.
2. Боротьба індійців після Другої світової війни та надання Індії незалежності.
3. Утворення Республіки Індія.

Методичні вказівки

Опрацьовуючи перше питання, треба усвідомити колоніальний статус Індії: її поділ на Британську Індію, де панували англійці, та Індійські князівства, які визнавали верховенство Великої Британії, а за це мали внутрішній суверенітет; з'ясувати законодавство, котре закріплювало ці статуси. Далі слід простежити розвиток національно-визвольного руху індійців після Першої світової війни та протидію метрополії, зокрема шляхом прийняття Актів про державний лад Індії 1919 та 1935 рр.

При викладенні другого питання необхідно показати маневри Англії з метою збереження влади під час та після закінчення Другої світової війни, посилення руху індійців за незалежність, що призвело до створення двох «незалежних домініонів Індії і Пакистану» Актом про незалежність Індії 1947 року.

Висвітлення третього питання має полягати у розкритті процесу утворення незалежної Республіки Індії через надання чинності Конституції, прийнятій у 1949 році; аналізі головних положень Конституції Індії 1950 року.

Список літератури

Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія / за ред. В.Д. Гончаренко. – К.: Ін Юре, 2002. – 716 с.

Акт о правительственном строе Индии, 1935 года // Конституции буржуазных стран. – М.-Л.: Соцэкгиз, 1936. – Т.IV: Британская империя, доминионы, Индия, Филиппины. – С.248-330.

Конституция Индии: Пер. с англ. – М.: Изд. иностр. лит., 1956. – 467 с.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003. – 584 с.

Азад А.К. Индия добивается свободы. Автобиографический очерк: Пер. с англ. – М.: Изд. иностр. лит., 1961. – 348 с.

Антонова К.А., Бонгард-Левин Г.М., Котовский Г.Г. История Индии. – М.: Мысль, 1979. – 608 с.

Басу Д.Д. Основы конституционного права Индии: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1986. – 664 с.

Гопал С. Джавахарлал Неру: Биография: В 3 т. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – Т.1: 1889-1947. – 448 с.

Криворучко А.В. Акт о независимости Индии 1947 года // Актуальные вопросы правотворческой и правоприменительной деятельности: Темат. сб. науч. тр. – Киев: УМК ВО, 1992. – С. 26-30.

Криворучко А.В. Изменение правового статуса индийских княжеств в 1800-1950 годах / А.В. Криворучко // Проблеми законності. Вип. 45. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2000. – С. 20-27.

Криворучко А.В. Проблема урегулирования межобщинных противоречий на примере Заявления миссии кабинета министров Великобритании от 16 мая 1946 года // Проблемы развития юридической науки и практики в условиях формирования правовой системы Украины: Сб. науч. тр. – Харьков: Нац. юрид. акад. Украины, 1995. – С. 53-58.

Криворучко О.В. Акт про незалежність Індії 1947 року (історико-правовий аспект) [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Криворучко Олександр Володимирович; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 1997. – 18 с.

Криворучко О.В. Індійська Цивільна Служба Ост-Індської компанії / Проблеми законності: Акад. зб. наук. пр. – Х.: Нац. ун-т «ЮАУ», 2011. – Вип. 115. – 278 с. – С. 3-11.

Криворучко О.В. Надання незалежності Індії: форма і сутність // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, – Вип. 2. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1997. – С. 113-117.

Райков А.В. Амритсарская трагедия 1919 г. и освободительное движение в Индии. – М.: Наука, 1985. – 133 с.

Контрольні запитання

1. Назвіть причини прийняття і сутність Акту про державний лад Індії 1919 року.
2. Які зміни в систему влади в Індії вносив Акт про державний лад Індії 1935 року?
3. Яку роль для Великобританії відігравала Індія і індійці у Другій світовій війні?
4. Окресліть сутність та значення Акту про незалежність Індії 1947 року.
5. Опишіть державний лад за Конституцією Індії 1950 року.

Тестові завдання для самоперевірки

1. Першим законом Великобританії про пряме управління Індією був:
 - А) Закон про регулювання 1773 року.
 - Б) Закон про хартію 1813 року.
 - В) Акт про управління Індією 1858 року.
 - Г) Акт про управління Індією 1919 року.
2. Прокламація королеви Вікторії від 1 листопада 1858 року:
 - А) визначала Індію колонією Англії.
 - Б) гарантувала індійським князям дотримання Англією усіх договорів і зобов'язань Ост-Індської компанії.

- В) накладала секвестр на майно індійських князів.
- Г) передбачала створення Індійського Союзу.

3. Створення у провінціях Британської Індії подвійної системи управління (діархії) передбачалося:

- А) Актом про Індійські ради 1861 року.
- Б) Актом про Індійські ради 1892 року.
- В) Актом про управління Індією 1919 року.
- Г) Актом про управління Індією 1935 року.

4. Вищим посадовцем в Індії за Актами про державний лад Індії 1919 та 1935 рр. визнавався:

- А) король.
- Б) генерал-губернатор (віце-король).
- В) магараджа.
- Г) Великий Могол.

5. Акт про незалежність Індії 1947 року:

- А) утворював незалежну Індію.
- Б) затвердив конституцію Республіки Індія.
- В) дозволяв відокремлення від Пакистану східної частини (Бангладеш).
- Г) передбачав створення домініонів Індія і Пакистан.

6. За Конституцією 1950 року Індія:

- А) парламентська республіка.
- Б) президентська республіка.
- В) «незалежний домініон».
- Г) конституційна монархія.

7. За Конституцією 1950 року Індія:

- А) унітарна держава.
- Б) федеративна держава.
- В) конфедерація Британської Індії й індійських князівств.
- Г) член Британської Співдружності.

**Тема № 6. Демократичні революції 1989-1990 рр.
в країнах Центральної та Південно-Східної Європи.
Утворення незалежних держав**

План

1. Друга світова війна і створення у Центральній та Південно-Східній Європі «країн народної демократії».

2. Зміни у державному, суспільно-політичному і економічному ладі країн народної демократії. Антикомуністичні виступи.

3. Демократичні революції 1989-1990 рр. в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Утворення незалежних держав.

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання, слід відобразити, що визволення Радянським Союзом країн Центральної та Південно-Східної Європи від фашистської окупації допомогло лівим партіям, в першу чергу комуністам, прийти до влади та створити режими «народної демократії».

Досліджуючи друге питання, в першу чергу треба проаналізувати зміни у державному, суспільно-політичному і економічному ладі країн народної демократії. Далі необхідно зазначити кризові явища в економіці цих країн, зокрема Угорщини, Польщі та Румунії, та антикомуністичні виступи у Угорщині та Чехословаччині як наслідок.

Останнє питання потребує викладення подій та сутності «оксамитової» й інших революцій 1989-1991 рр., і як наслідок партійно-політичних, соціально-економічних і конституційних змін в цих країнах. Зверніть увагу, що в деяких випадках (ЧССР, СФРЮ) ці процеси призвели до розділення держав на кілька країн.

Список літератури

История государства и права зарубежных стран. Часть 2 учебник / Под общ. ред. проф. Крашенинниковой Н.А. и проф. Жидкова О.А. – М.: НОРМА, 2001. Ч.2 – 712 с.

История государства и права зарубежных стран: учебник / К.И.Батыр, И.А.Исаев, Г.С.Кнопов [и др.]; под ред. К.И.Батыра. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2011. – 576 с.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003. – 584 с.

Болгария в XX веке: Очерки политической истории / Отв. ред. Е.Л.Валева; Ин-т славяноведения. – М.: Наука, 2003. – 463 с.

История антикоммунистических революций конца XX века / Под ред. Ю.С.Новопашина. М.: Институт славяноведения РАН; Наука, 2007.

Краткая история Венгрии. – М.: Наука, 1991. – 608 с.

Лещенко І. Шлях до «бархатної революції» (1968-1989 рр.): наступність та зміни в політиці США стосовно Чехословаччини / І. Лещенко // Правничий часопис Донецького університету. 2005 р. № 1(13). – 2005. – С. 63-70.

Мельниченко Б. Пріоритети конституційних змін в Чехословаччині після «оксамитової революції» (1989-1990 рр.) // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 4. – С. 115-117.

Страшун Б.А. Конституционные перемены в Восточной Европе. 1989–1990. – М.: Юрид. лит., 1991.

Стэнгер, Эллисон К. Распад Чехословакии как непредвиденное следствие «бархатной» конституционной революции // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 1997. – 1. – С. 10–16.

Тищик Б. Про демократичні революції в країнах Східної Європи (1989–1991) // Львів: Вісник Львівськ. ун-ту. Вип. 30. – 1993.

Тымовский Михал, Кеневич Ян, Хольцер Ежи История Польши / Пер. с польск. – М.: Издательство «Весь мир», 2004. – 544 с.

Чехия и Словакия в XX веке: очерки истории в 2 кн. / [отв. ред. В.В.Марьина]; Ин-т славяноведения. – М.: Наука, 2005. – (XX век в документах и исследованиях) – Кн. 2. – 2005. – 558 с.

Контрольні запитання

1. Поясніть, в чому полягала допомога Радянського Союзу комуністичним партіям країн Центральної та Південно-Східної Європи у боротьбі за владу після Другої світової війни?

2. Які перетворення здійснили уряди «народної демократії»?

3. Яких перетворень ждали учасники виступів в Угорщині, Польщі, Чехословаччині?

4. В чому полягали революції 1989-1991 років?

5. Які перетворення були здійснені внаслідок революцій в країнах «народної демократії»?

6. Який політичний курс обрали колишні країни «народної демократії»?

Тестові завдання для самоперевірки

1. В яких країнах Центральної та Південно-Східної Європи були утворені режими «народної демократії»?

А) Данії, Австрії, Греції.

Б) Литві, Латвії, Туреччині.

В) НДР, Польщі, Румунії, Болгарії.

2. В яких країнах у 1954-1970 роках відбулися антикомуністичні повстання?

А) НДР, Болгарія.

Б) Угорщина, Чехословаччина.

В) Австрія, СФРЮ.

3. В якій країні відбулась «оксамитова революція»?

- А) Болгарія.
- Б) Польща.
- В) Румунія.
- Г) Чехословаччина.

4. В якій країні був повалений режим Чаушеску?

- А) Румунії.
- Б) Чехії.
- В) Болгарії.
- Г) Словаччині.

5. Як утворилася сучасна Словаччина?

- А) шляхом виходу з федерації.
- Б) шляхом об'єднання з іншою країною.
- В) демаркації кордонів з Угорщиною.
- Г) відокремлення від Австро-Угорщини.

6. Які з колишніх країн «народної демократії» вступили до ЄС?

- А) тільки Чехія і Польща.
- Б) всі.
- В) жодна.
- Г) Чехія, Польща, Словаччина.

**Відповіді на тестові
завдання до теми № 1:**

1 – В
2 – А
3 – Г
4 – В
5 – А
6 – А
7 – Б
8 – А

**Відповіді на тестові
завдання до теми № 4:**

1 – Г
2 – Б
3 – Б
4 – А
5 – Б

**Відповіді на тестові
завдання до теми № 2:**

1 – Б
2 – Г
3 – А
4 – В
5 – Г
6 – Г
7 – А
8 – Г

**Відповіді на тестові
завдання до теми № 5:**

1 – В
2 – Б
3 – В
4 – Б
5 – Г
6 – А
7 – Б

**Відповіді на тестові
завдання до теми № 3:**

1 – В
2 – Г
3 – Г
4 – В
5 – Б

**Відповіді на тестові
завдання до теми № 6:**

1 – В
2 – Б
3 – Г
4 – А
5 – А
6 – Б

Навчальне видання

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
З САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”

для студентів 1 курсу денних факультетів

Укладач: КРИВОРУЧКО Олександр Володимирович

(у авторській редакції)

Відповідальна за випуск *В. І. Борисова*